

رومي Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN : 2564 - 7903 · Yıl / Year : Sonbahar / Autumn 2018 · Sayı / Issue : 2

TRAKYA
ÜNİVERSİTELER BİRLİĞİ
İLAHİYAT FAKÜLTELERİ

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايدى للبحوث الإسلامية / Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN: 2564-7903

Yıl / Year: 1 – Sonbahar / Autumn 2018 - Sayı / Issue: 2

RUMELİ
İslâm Araştırmaları Dergisi

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية / Rumeli
Journal of Islamic Studies Yıl/Year: 1
Sonbahar/Autumn 2018 - Sayı /Issue: 2

Sahibi / Owner

Trakya Üniversiteler Birliği İlahiyat
Fakülteleri Adına
Prof. Dr. Cevdet Kılıç, Trakya
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Editör / Editor

Dr. Mustafa Şentürk, Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Yardımcı Editörler / Co-Editors

Dr. Feim Gashi, Kırklareli Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Dr. Ümit Eker, Çanakkale OMÜ İlahiyat
Fakültesi
Dr. Yakup Bıyıkoglu, Tekirdağ NKÜ
İlahiyat Fakültesi
Arş. Gör. Tuba Yıldız, Trakya
Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

**Arnavutça Dil Editörü / Albanian
Language Editor**

Dr. İtir Rruqa, Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Yazı İşleri Müdürü

Dr. İtir Rruqa, Trakya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Amblem Tasarım / Emblem Design

Dr. Ömer Kasım Kahya

Grafik Tasarım / Graphic Design

Alihaydar Murat Kıştan / Nokta Klâsik

Adres / Address

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne-
TÜRKİYE
Tel. 0 284 235 68 99
Fax 0 284 235 08 87
rumelislam@trakya.edu.tr

Basım Yeri / Printed By

Trakya Üniversitesi Matbaası
Edirne Teknik Bilimler MYO Sarayı
Yerleşkesi EDİRNE

Basım Tarihi/Printing Date

Ekim - 2018

rumelislam@trakya.edu.tr

[rumeli.islamicstudies.3](https://www.facebook.com/rumeli.islamicstudies.3)

[rumeliislam@rumeliislam](https://twitter.com/rumeliislam)

www.ilahiyat.trakya.edu.tr,
<http://dergipark.gov.tr/rumeli>

**Uluslararası Danışma Kurulu /
Int. Advisory Board**

Dr. A.Taha İmamoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Abdurrahman Okuyan, Ondokuz
Mayıs Üni., Türkiye
Dr. Adem Apak, Uludağ Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Ahmad Omar, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Ahmad Sawan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Çapku, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Emre Dağtaşoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Faruk Güney, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ahmet Öz, Kahramanmaraş S.İ.
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ali Karataş, Sakarya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Ali Öztürk, İstanbul Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Bayram Ali Çetinkaya, İstanbul
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Bekir Zakir Çoban, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Fahrush Rexhepi, University of
Pristina, Kosova
Dr. Shaban Sulejmani, University of
Skopje, Makedonya
Dr. Fatih Toktaş, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Fatih Yakar, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Habibe Kazancıoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Halil Aldemir, Kilis Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Halim Işık, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Hasan Coşgun, Gaziosmanpaşa
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Hasan Maçın, Adıyaman
Üniversitesi, Türkiye

Dr. İbrahim Kocabaş, Yıldız Teknik
Üniversitesi, Türkiye
Dr. İlyas Çelebi, İstanbul 29 Mayıs
Üniversitesi, Türkiye
Dr. İrfan Morina, University of
Pristina, Kosova
Dr. İsmail Çalışkan, Yıldırım Beyazıt
Üni., Türkiye
Dr. Mahmut Yazıcı, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mehmet Dalkılıç, İstanbul
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mehmet Demirtaş, Gaziosmanpaşa
Üni., Türkiye
Dr. Mehmet Kenan Şahin, Ordu
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mehmet Ümit, Marmara
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Muammer Bayraktutar,
Gaziosmanpaşa Üni., Türkiye
Dr. Murat Sula, Karadeniz Teknik
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mustafa Hocaoğlu, RTE
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mustafa Necip Yılmaz, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Mustafa Özel, Şehir Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Muzaffer Özli, Fırat Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Nazar Omran, Int. University of
Novi Pazar, Sırbistan
Dr. Nebile Özmen, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Necdet Şengün, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Necdet Ünal, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Necmettin Gökkır, İstanbul
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Nevzat Aydın, Bayburt
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Nurullah Altaş, Marmara
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Oğuzhan Ş. Yağmur, Dokuz Eylül
Üni., Türkiye
Dr. Ömer Başkan, Abant İzzet Baysal
Üni., Türkiye

Dr. Ömer Soner Hunkan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Özkan Öztürk, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ramadan Doğan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Raşit Küçük, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Rıdvan Canım, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Sema Geyin, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Serpil Başar, Diyanet İşleri
Başkanlığı, Türkiye
Dr. Seyfullah Efe, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Siham Mevid, Int. University of
Novi Pazar, Sırbistan
Dr. Suat Erdem, Bozok Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Süheyl Ünal, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Thaer Alhallak, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Yakup Yılmaz, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Yasemin Sarı, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Yusuf Şen, Bayburt Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Zübeyir Bulut, Abant İzzet Baysal
Üni., Türkiye

**Uluslararası Yayın Kurulu/Int.
Editorial Board**

Dr. Safvet Halilović, University of
Zenica, Bosna Hersek
Dr. Almir Fatić, University of
Sarajevo, Bosna Hersek
Dr. Zuhdija Hasanović, Uni. of
Sarajevo, Bosna Hersek
Dr. Sulejman Topoljak, University of
Bihac, Bosna
Dr. Şukriya Ramiç, University of
Zenica, Bosna Hersek
Dr. Abas Jahja, Trakya Üniversitesi,
Türkiye

Dr. Ahmad Sawan, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Ali Hüseyinoğlu, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Behlül Kanaçi, Karadağ İslam
Birliği, Karadağ
Dr. Cevdet Kılıç, Trakya Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Emina Sadikovic, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Emine Arslan, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Enver Gicic, Int. University of
Novi Pazar, Sırbistan
Dr. Fatih Köse, Namık Kemal
Üniversitesi, Türkiye
Dr. İrfan Morina, University of
Pristina, Kosova
Dr. Mensur Nuredin, University of
Skopje, Makedonya
Dr. Mesut İdriz, Int. University of
Sarajevo, Bosna Hersek
Dr. Mohammad Jaber Thalji, Yarmouk
University, Ürdün
Dr. Muhammed Altaytaş, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Muzaffer Üzümcü, Namık Kemal
Üni., Türkiye
Dr. Nevzat Erkan, Kırklareli
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Nimetullah Akın, Çanakkale
Onsekiz Mart Üni. Türkiye
Dr. Nizamettin Karataş, Namık Kemal
Üni., Türkiye
Dr. Nurullah Koltaş, Trakya
Üniversitesi, Türkiye
Dr. Salih İnci, Kırklareli Üniversitesi,
Türkiye
Dr. Sefer Hasanov, Sofya Yüksek
İslam Ens., Bulgaristan
Dr. Selahattin Aktı, Çanakkale Onsekiz
Mart Üni., Türkiye
Dr. Üzeyir Durmuş, Çanakkale
Onsekiz Mart Üni., Türkiye
Dr. Mead Osmani, Araştırmacı,
Sırbistan

Kitap Tanıtımı

MÜNÂSEBÂTÜ'L-KUR'ÂN

Âyet ve Sûreler Arasındaki İrtibatı Yeniden Düşünmek,
Yazar: Mustafa Şentürk (Ankara: İlâhiyat Yayınları, 2015)

İhsan Koç*

Makale Geliş Tarihi: 21 Eylül 2018

Makale Kabul Tarihi: 11 Ekim 2018

Bilindiği gibi, *Kur'an İlimleri*; Kur'an'ın tefsîri ve kırâatlerinden yazımına, i'câzından sebep-i nüzûlleri, nâsihi-mensûhu ve i'râbına kadar Kur'an'ı anlamaya yarayan dîn ve dil ilimleri olarak kabul edilegelmiştir. Bir Kur'an ilmi olarak Münâsebâtü'l-Kur'an'ın, Kur'an'ı anlama ve yorumlamada önemi açıktır.

Münâsebâtü'l-Kur'an; Âyet ve Sûreler Arasındaki İrtibatı Yeniden Düşünmek adlı çalışma, öncelikle ilgili alana, sonra da Kur'an'ı anlama çabalarına yardımcı olmak iddiasıyla yazılmış bir eserdir.

Çalışma, *Önsöz* ve *Giriş*'ten sonra “Tarih ve Tarih Bağlamında” Münâsebâtü'l-Kur'an'ın ele alındığı *Birinci Bölüm* ile Münâsebâtü'l-Kur'an'ın Kur'an İlimleri ile ilişkisi ve Tefsîr'e katkısının ele alındığı “yeni(den) bir tasnîf önerisinin” yapıldığı *İkinci Bölüm* ve *Sonuç*'tan oluşmakta; ayrıca geniş bir *Kaynakça* ile eser nihayete ermektedir.

Yazar Mustafa Şentürk *Önsöz*'ünde kitabın ortaya çıkış gerekçesini, Tefsirde “usul” kavramının diğer İslâmî ilimlere nazaran daha geç dönemde kullanılması ve Kur'an ilimlerinin bazılarının yeniden ele alınma ihtiyacı olarak açıklamaktadır. Tefsir geleneğinde münâsebat ilminin Kur'an'ın nazmı ve tertibindeki i'cazını temel aldığını fakat Kur'an içi münâsebetler ve münâsebâtın diğer Kur'an ilimleriyle ilişkisine, Kur'an'ı anlamaya ve yorumlamaya olan katkısına yeterince temas edilmediğini belirten yazar, çalışmasının bu boşluğu giderme amacı taşıdığını belirtmekte ve esere dair iddiasını şu cümleler ifade

etmektedir: “Çalışmadaki bazı hususlar yeni, bazı hususlar var olanı yeni(den) bir bakış açısıyla ele alma, bazıları ise tartışmaya açık olup alanın uzmanlarının iddiamızı güçlendirecek katkıları gibi iddiamızı çürütecek karşı delil ve görüşlerini de dinlemeye ve onlardan istifade etmeye hazırız”.

Eserin *Giriş*'inde *Münâsebâtü'l-Kur'an*'ın ilk olarak Bağdat'ta İbn Ziyad en-Nisâburi (324/936) ile kullanılmaya başladığı belirtilmiş, Burhânüddin İbrahim b. Ömer el-Bikâi (885/1480) başta olmak üzere, bu alanda ilk akla gelen isimlere ve alana katkılarına temas edilmiştir.

Kitapta, *Münâsebâtü'l-Kur'an* ilmine “yeni(den) bir bakış açısı” getirilmesi noktasındaki gerekçesi, münâsebet ilminin *Kur'an*'ın *Kur'an*la tefsiri ve konulu tefsir bağlamındaki ayetlerle ilişkisinin ihmal edilmiş olması olarak açıklanmıştır.

Müellife göre *Münâsebâtü'l Kur'an* ilmi, *Kur'an*-ı Kerim hakkında i'mali fikir için önemli, ancak sübjektif olup mutlak değildir; bir kuramdır ama temelsiz de değildir.

Yazar, *Münâsebâtü'l Kur'an* konusuna i'caz ve belağat ekseninde değil anlam ve yoruma katkı ekseninde yaklaşmaktadır. Bu sebeple bir taraftan gelenekten farklı olarak yeniden bir tasnifi amaçlar, diğer taraftan da geleneğin birikimini de göz ardı etmez. Bunun bize göre en bariz delili, yazarın; Maturidi (333/944), Zemahşeri (538/1144), Razi (606/1210) ve Bikâi (885/1480) gibi alanın öncü müfessirlerine ve Zerkeşi (794/1391) ve Suyuti (911/1505) gibi usulcülere müracat etmesidir.

“Tarih ve Tarif Bağlamında” alt başlığını taşıyan *Birinci Bölüm*'de *Münâsebet İlmi*'nin tarihî gelişim süreci işlenmektedir. Araştırmacılar için önce temel kaynak eserlerin sonra da günümüzdeki tebliğ, makale ve tezlere kadar tâlî kaynakların neredeyse tamamı sunulmuştur.

Yazar, Münâsebatü'l-Kur'an ilmini “yeniden düşünme” esasına dayanan bir bakış açısıyla ele almanın ve yeni bir tanım getirmenin gerekliliğini savunuyor. Münasebetin gelenekteki ve modern dönemde yapılan tanımlar gibi, sadece peş peşe gelen ayet ve sureler arasında değil Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetlerinde *ses, söz, cümle, konu, kıssa ve hüküm* irtibatı göz önünde bulundurulmak suretiyle kurulması gerektiğini düşünüyor. Yazara göre teoride Münâsebâtü'l-Kur'an ilminde ihmal edilen bu yön pratiğe de yansımış ve her ne kadar konulu tefsir bağlamında ihmal edilen konulara zaman zaman değinilmiş olsa da münâsebât bağlamında değinilmemiştir.

Yazar daha sonra tasnifinde de göstereceği üzere Münâsebâtü'l Kur'an ilmi açısından kelimelerin birbiri ile olan ilişkisini eserde iki yönlü ele almaktadır. Birincisi metin içi ki bu lafız bütünlüğüdür, ikincisi metin dışıdır ki bu da lafızların ortaya çıktığı sosyo-kültürel ortamla ilişkisidir. Bu sebeple yazar Kur'an'ın bütünü içerisindeki *ses, söz, cümle, konu, kıssa ve hüküm* irtibatının ihmal edilmemesi gerektiğini ifade edip, tanımını da bu ifadeleri üzerine inşa ediyor. Yazarın yeni(den) getirdiği tanım eserde şu şekilde ifade ediliyor:

“*Münâsebâtü'l Kur'an*: Kur'an'ın ayet, sure ve(ya) bütünü; ‘ilişkisizlikleri’ ya da *hissî* ve -daha çok- *aklî* olmak üzere, *karşıt* -ve daha çok- *paralel* ilişkileri’ temelinde; *ses, söz, cümle, konu, kıssa ve hüküm* gibi mana irtibatlarını; *tamamlayıcılık, sebep, sonuç, genel-özel* ve *farklılaşma* gibi açılardan göstermektedir”.

Müellif, *İkinci Bölüm*'de: Münâsebâtü'l-Kur'ân'ın Kur'ân ilimleri ile ilişkisini ve tefsîre katkısını ele alıyor, daha sonra yeni(den) bir tasnîf denemesinde bulunuyor.

Bölümün başında Münâsebâtü'l Kur'an ilminin; Kur'an'ın tertibi, nazmı ve i'cazı ile belâgat, diyalektik ve semantik ile mecaz, garip, mübhem, vücu-vezair, müteradif ve ezdat kelimelerle, müşkil, müteşabih, mücmel, umum-husus, mutlak-mukayyed ve neshe konu

ayetlerle ilişkisini örnekleme dayalı ve çeşitli tahliller yapmak suretiyle başarılı bir şekilde konu ediniyor. Ancak zikredilen Kur'an ilimlerini ayrı başlıklar altında tasnif edilmemiş olması okumayı ve takibi zorlaştırıyor. Burada ele alınan her bir konunun ayrı ayrı başlıklar altında işlenmesi okuma ve anlamayı daha kolaylaştırabilirdi.

Belâgat ve Münâsebâtü'l Kur'an ilişkisini belagat ilminin bir dalı olan *Tenasüb*'e Rahman Sûresi 5. ayet **وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ** örneğinde ay ve güneşin uyumuyla, İtilâf Sanatı'na En'am Sûresi 103. ayette **لَا تُدْرِكُهُ** ve **الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ** "latif" olma ve gözlerin onu görememesiyle, lafız-mana uyumuna ise Yusuf Sûresi 10. ayetteki **وَالْقُوَّةُ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ** (ğayabe ve cübb) kelimelerinin uyumunu göstermiştir.

Yazar, Kur'an'da diyalektik metodun *biçim* ve *yöntem* olmak üzere iki şekilde kullanıldığını, birincisinin *diyalektik üslup* diğerinin ise *diyalektik anlatım* olduğunu ifade eder. *Üslûp diyalektiği* ile ifade biçimini, yani bir ifade tarzından diğerine, bir muhatabtan diğerine geçmeyi; *anlatım diyalektiği* ile ise konu anlatım ve (ya) işleyiş biçimini, bir konudan çoğunluklazıddı olmak üzere diğer konuya geçmeyi, böylece karşıtlar beraber düşün/dür/meyi kasteder. Bunu da *iman-küfür*, *tevhid-şirk*, *hayır-şer* vb. zıt kavramlar birlikte kullanılması ile örneklendirir.

Mecaz, garip, mübhem, vücuh-nezair, müteradif ve ezdat kelimelerle münâsebât ilminin ilişkisini ele alırken kelimeleri sadece içinde buldukları ayet bağlamında değil daha iyi anlaşılmasını sağlamak için Kur'an bütünlüğünde ve etimolojik tahlillerini yaparak ele almaktadır. Tartışmalı konulardan biri olan Kur'an'da mecaz var mıdır sorusuna da cevap veren yazar, Bakara Sûresi 187. ayette "siyah iplik, beyaz iplik" meselesine Hz. Peygamber'in (sas) getirdiği izahla örneklendiriyor.

Kur'an'da müşkil, müteşabih, mücmel, umum-husus, mutlak-mukayyed ve neshe konu ayetlerde münâsebet ilişkisini açıklarken yazar; müşkilin kavramsal dokusunu oluşturan ihtilaf, tearuz, tenakuz, ibham, teşabüh, hafa ve icmal ile nâsîh-mensuhun ilişkili olduğu umum-husus ve mutlak mukayyedi kavram ve kapsam olarak daha iyi anlamak için,

Münâsebâtü'l-Kur'an ilmine müracaat edilmesi gerektiğini ifade ediyor. Bu minvalde dehşetli azaba düçar olan inkarcıların duyu organlarının mühürlenmesi meselesini ele alan Bakara 23. ayeti; Mutaffifin 14, Nisâ 155, Câsiye 23. ayetlerle açıklıyor.

Mutlakın takyidi meselesini yazar İsra Sûresi 59. ayetle örneklendirirken, nâsih-mensuh'un Münâsebâtü'l Kur'an ile ilişkisini Enfal 65 ve 66. ayetler ile Bakara Sûresi 240. ve 234. ayetler üzerinden inceliyor ve bu dört ayette de nesh ilişkisinin olmadığını ileri sürüyor. Çünkü ona göre bu ayetler usul âlimlerinin tespit ettiği nesh şartlarını taşımamaktadırlar.

Münâsebâtü'l-Kur'an'ın tefsire katkısını ise Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri, sure tefsiri ve konulu tefsir ile ilişkisi bağlamında ele alıyor.

Yazar klasik eserlerde yer alan ve icmâl-tafsîl, umûm-husûs, aklîlik-hissîlik vb. alâka çeşitlerinden biriyle veya sebep-müsebbep, illet-mâlûl, benzerlik-zıtlık gibi zihnî bağlarla mâna irtibatını göstermek şeklindeki tasnifin; dilbilim temelinde yapıldığını ve “münasebet çeşitleri” olarak değerlendirilebileceğini söyler. “Münâsebâtü'l-Kur'an çeşitlerinin” ise âyet ve sûreler temelinde ele alınması gerektiği ifade edip “yeni(den)” tasnif denemesinde bulunur. Buna göre Münâsebâtü'l-Kur'an; *ayet içi, ayetler arası, sure içi, sureler arası* ve *Kur'an içi münasebet* şeklinde tasnif edilir.

Ayetler arası münasebet denilince akla olarak siyak-sibak ilişkisi gelir. Gelenekte olduğu gibi bu ilişkinin sarih olduğu peş peşe gelen ayetler değildir yazarın değinmek istediği nokta. Sûre içinde peş peşe gelmese de birbiri ile münasebeti olan ayet kümelerinin ilişkilerini açıklama çabasıdır. “Tematik yaklaşım” da denilebilecek bu yaklaşımın müfessirler arasında farklılık gösterebileceğini, bunun en bariz örneğinin Yasin Sûresi'ni Elmalılı'nın beş, Hicâzi'nin sekiz, es-Sâidî'nin iki, Seyyid Kutub'un ise üç konu olarak ele alması olduğunu ifade etmektedir.

Literatürde sure içi münasebet denildiğinde, surenin ismi ile muhtevası ve başı ile sonu arasındaki ilişki anlaşılmaktadır. Oysa yazara göre bu mümkün olmakla birlikte, zorunlu bir durum değildir. Ona göre Kur'an'ın bütün ayetleri ve konuları arası bir münâsebet olabilir.

Yazarın Münâsebâtü'l-Kur'an açısından burada getirdiği açılım, aslında "Kur'an içi münâsebet" önerisidir. Bu bağlamda konuyu Kur'an'ın ismi ve muhtevası arasındaki ilişkiyi kurarak ele alıyor. Akabinde Kur'an'ın nazmı ve te'lifindeki i'cazı açısından ayet ve sûrelerin birbirleriyle uyumunu gösterme çabasının Kur'an içi *konu, anlam, hüküm ve kıssa* uyumu ile *bütünlük uyumunun* ihmal edildiğini beyan ediyor ve Kur'an'da var olan *kelime, cümle ve konuların* birbirleriyle "alakasız" olmadığını, aralarında semantik bir ağ bulunduğunu zikrediyor.

Yazarın Kur'an'ın konu bütünlüğünden kastı, Kur'an'ın farklı yerlerinde bulunan aynı konudaki farklı *kelime, ayet, kıssa, hüküm ve konuları* bir araya getirmek ve Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde münâsebet aramaktır.

Sonuç olarak yazar ele aldığı Münâsebâtü'l Kur'an ilmini yeniden tanımlama ve tasnif etme gayesini çarpıcı ve ilginç örnekler çerçevesinde ele alarak araştırmacıya/okuyucuya bu gerekliliğin sebebini açıkladığı gibi sonucunu da gösteriyor.

Çalışmanın, Münâsebâtü'l Kur'an ilmi konusunda ve/ya Konulu Tefsir bağlamında bir çalışma/okuma yapacak olanların başucu eseri olma niteliğinde olmaya aday bir eser olduğu söylenebilir.